

Rakowski, Witold

Spółeczeństwo gminy Magnuszew

Rocznik Żyrardowski 5, 235-251

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Witold Rakowski

Spółeczeństwo gminy Magnuszew

Wstęp

W maju 2002 r. został w Polsce przeprowadzony spis ludności i spis rolny. Ich wyniki zostały opublikowane w szeregu wydawnictwach Głównego Urzędu Statystycznego i Urzędów Wojewódzkich. Na przykład dla poszczególnych gmin wiejskich i miast wydano „Podstawowe informacje ze Spisów Powszechnych”. Co prawda od przeprowadzonego spisu minęły już 4 lata, ale zmiany w zakresie liczby ludności i jej struktury demograficznej, jak i społeczno-zawodowej nie zachodzą tak szybko, dlatego warto odpowiedzieć na pytanie, jakie jest społeczeństwo gminy peryferyjnie położonej względem dużego miasta, jaką jest Magnuszew.

Informacje tu zawarte mogą być przydatne dla radnych, nauczycieli ale także dla innych osób interesujących się życiem społeczno-gospodarczym na szczeblu lokalnym.

Liczba mieszkańców i ich stan cywilny

Według stanu na 20 maja 2002 r. gmina liczyła 6618 osób, z tego 3399 mężczyzn i 3219 kobiet. Pod względem liczby mieszkańców na 228 gmin wiejskich województwa mazowieckiego gmina Magnuszew zajmowała 74 miejsce, a więc należy do bardziej ludnych obszarów znajdujących się poza zasięgiem silnego oddziaływania Warszawy. Charakterystyczną cechą gminy Magnuszew, jak i wielu innych gmin wiejskich leżących z dala od dużych miast jest przewaga liczby mężczyzn nad liczbą kobiet.

Jeżeli w Polsce w 2002 roku średnio na 100 mężczyzn przypadało 107 kobiet, to na terenach wiejskich odpowiednio 101, a w gminie Magnuszew zaledwie 95 kobiet. Dane te świadczą o tym, że kobiety, szczególnie młode, częściej opuszczają wieś i osiedlają się w miastach. Prowadzi to jednocześnie do tego, że część kawalerów w gminie Magnuszew nie znajduje partnerek na żony. I tak na 5129 osób w wieku 15 lat i więcej w gminie mieszkało (stan na 20 V 2002 r.) 941 kawalerów i zaledwie 451 panien,

1548 żonatyh mężczyzn i 1513 zamężnych kobiet, 90 wdowców i aż 513 wdów oraz 41 rozwiedzionych mężczyzn i 21 rozwódek. Zdecydowana większość kawalerów i panien to osoby w wieku 15–24 lata, ale w wieku 40 lat i więcej było jeszcze 170 kawalerów i zaledwie 30 panien. Tak duża liczba osób w stanie bezżennym wpływa na obniżenie przyrostu naturalnego.

Z kolei duża liczba wdów w gminie spowodowana jest przedwczesną śmiercią mężczyzn na skutek wypadków (w tym samochodowych), nadużywania alkoholu, mniej higienicznego (niż kobiety) stylu życia, wykonywania ciężkich robót lub takich, które narażają na utratę zdrowia (np. wykonywanie wszelkiego typu oprysków w rolnictwie, ogrodnictwie, sadownictwie). Czyli w gminie Magnuszew mamy w dużej mierze zdeformowaną strukturę stanu cywilnego ludności. Należy dodać, iż z ogółu osób (604) w wieku 15–19 lat 16 osób było w stanie małżeńskim, podczas gdy w grupie wieku 20–24 na ogólną liczbę 480 osób w stanie małżeńskim było 123 osoby, a w kolejnych przedziałach wiekowych przedstawiało się następująco:

Grupy wieku	Liczba osób w danej grupie wieku	Z tego:			
		kawaler/ panna	w stanie małżeńskim	owdowiałych	rozwidzionych i innych
20–24 lat	480	356	123	–	1
25–29	407	132	271	–	4
30–39	790	114	660	7	9
40–49	972	122	802	22	26
50–59	568	46	443	59	20
60 lat i więcej	1308	34	746	515	13

Zatem im starsza grupa wiekowa, tym wyższy odsetek osób znajduję się w stanie małżeńskim, ale również w owdowiałym.

Struktura płci i wieku mieszkańców

Prawidłowością ogólnościową jest, że rodzi się więcej chłopców niż dziewczynek. Tak też jest w Polsce. Na przykład w 1970 r. na ogólną liczbę 554201 żywych urodzeń było 286145 chłopców i 268056 dziewczynek¹ i odpowiednio w 2002 r. z ogólnej liczby żywych urodzeń wynoszących 355526 było: 183044 chłopców i 172482 dziewczynek.

Na skutek wyższego współczynnika zgonów osobników płci męskiej, np. w 2002 r. w Polsce w grupach wieku 40–44 nastąpiło zrównanie liczby

¹ Rocznik Demograficzny 2003, s. 234.

kobiet z liczbą mężczyzn², a w następnych przedziałach wieku następuje już przewaga kobiet nad liczbą mężczyzn. Na terenach wiejskich w wyniku odpływu kobiet do miast przewaga liczebna mężczyzn w 2002 r. istniała aż do grupy wieku 50–54 lat. Dopiero powyżej 55 lat uwidacznia się liczebna przewaga kobiet³.

Tabela 1. Liczba ludności w poszczególnych grupach wieku w gminie Magnuszew według płci (stan na 20 V 2002 r.)

Grupy wieku	Mężczyźni	Kobiety	Razem	Na 100 mężczyzn przypada kobiet
0–4	219	194	413	89
5–9	244	218	462	89
10–14	310	304	614	98
15–19	336	268	604	80
20–24	263	217	480	83
25–29	233	174	407	75
30–34	202	170	372	84
35–39	224	194	418	87
40–44	263	205	468	78
45–49	287	217	504	76
50–54	187	149	336	80
55–59	118	114	232	97
60–64	91	137	228	151
65–69	107	155	262	145
70–74	123	190	321	161
75–79	104	165	269	159
80–84	55	76	131	138
85 i więcej	33	64	97	194
Razem	3399	3219	6618	95

Źródło: Podstawowe informacje ze spisów powszechnych. Gmina wiejska, Magnuszew, Urząd Statystyczny w Warszawie, 2003.

W gminie Magnuszew natomiast, według już wspomnianego spisu ludności z 20 maja 2002 r., jak to prezentują dane zawarte w tab. 1 dopiero od grupy wieku 60–64 rozpoczyna się duża przewaga kobiet nad liczbą mężczyzn. Do 59 lat występowała przewaga mężczyzn. Największa nadwyżka mężczyzn nad liczbą kobiet wystąpiła w grupach wieku 25–29 i 40–

² Rocznik Demograficzny 2003, s. 67.

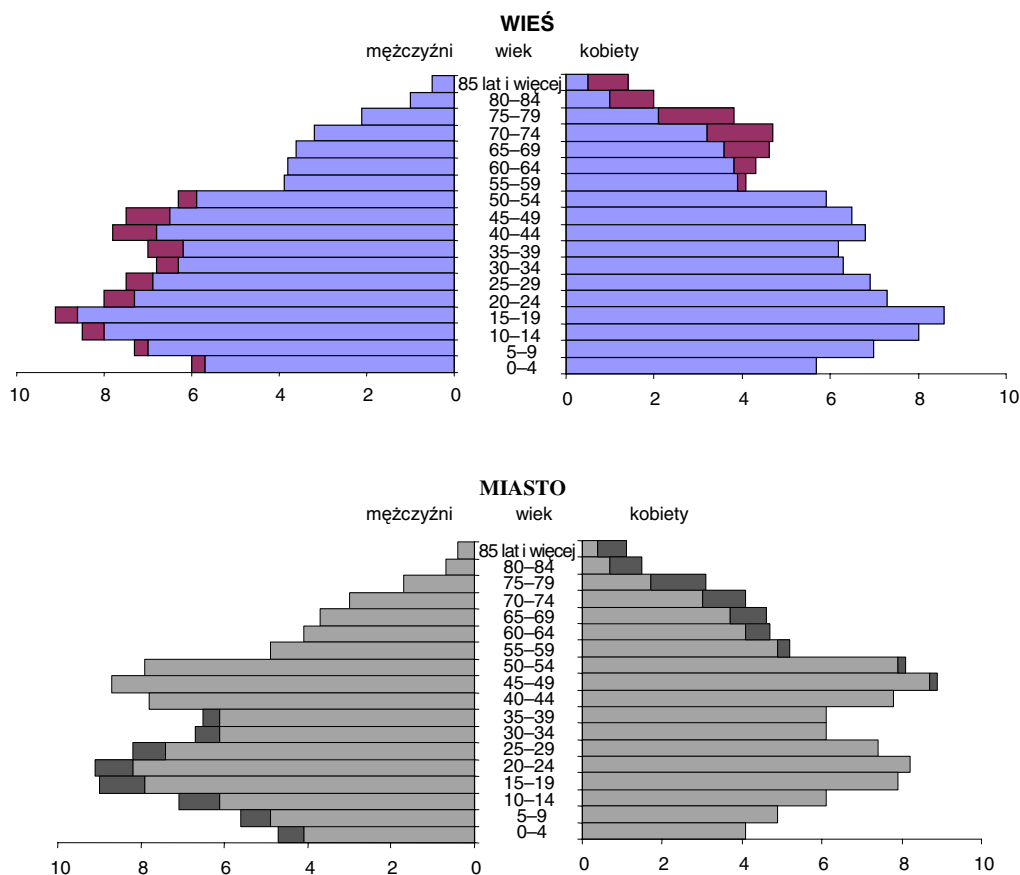
³ Przykładem rozważań demograficznych w mikroskali jest artykuł Teresy Jordek, Bogusława Lucktera, Jerzego Pitucha pt. *Obraz demograficzny gromady Wysowa w latach 1964–1972*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego – Prace Geograficzne zeszyt 39, Kraków 1975.

–49 lat. Tak duże różnice między liczbą mężczyzn a liczbą kobiet, występujące w gminie Magnuszew w grupach wieku 17–54 lat, spowodowane są odpływem kobiet do miast lub do ich stref podmiejskich, a z kolei odpływ ten w dużej mierze uzależniony jest od tempa rozwoju gospodarczego.

W jaki sposób migracje wpływają na kształtowanie się struktury płci i wieku niech świadczy gmina Raszyn, granicząca z Warszawą od strony południowej, charakteryzująca się dużym przyrostem rzeczywistym ludności. W tej gminie na 100 mężczyzn przypadało w 2002 r. 107 kobiet. Wyrównanie liczby kobiet z liczbą mężczyzn wystąpiło już w grupie wieku 20–24 lat, a w grupie wieku 25–29 lat na 100 mężczyzn przypadało 105 kobiet. Zatem mamy do czynienia w przekroju przestrzennym ze zróżnicowaną sytuacją demograficzną, przejawiającą się przewagą mężczyzn w wieku 15–49 lat w gminach z daleka położonych od dużych miast i z przewagą kobiet w grupach wiekowych powyżej 25 lat w gminach podmiejskich i w miastach, szczególnie dużych. Powoduje to, że część mężczyzn w gminach peryferyjnych nie znajduje partnerek na żony, a z kolei znaczna liczba kobiet w miastach dużych i ich strefach podmiejskich nie wychodzi za mąż na skutek braku mężczyzn.

Wracając do gminy Magnuszew warto zauważyć, że dużo osób zawierały grupy wieku 10–14, 15–19, 45–49, 20–24 lat i 40–44. Są to więc osoby, które urodziły się w latach 1978–1993 i 1948–1959, kiedy w Polsce był wyjątkowo wysoki przyrost naturalny. Gdyby przyrost naturalny kształtował się cały czas na takim samym poziomie i nie byłoby ruchów migracyjnych, najliczniejszą grupą osób byłaby subpopulacja w wieku 0–4 lata, a każda następna byłaby mniej liczna od poprzedzającej i w ten sposób graficznie sytuacja odpowiadałaby w przybliżeniu trójkątowi równoramiennemu. Tymczasem różnice w przyroście naturalnym i procesy migracyjne powodują, że piramidy wieku w poszczególnych obszarach przybierają różne kształty, co prezentuje rysunek 1 dla gminy Magnuszew i Raszyn oraz ogółem dla ludności wiejskiej i miejskiej w Polsce.

Należy również zwrócić uwagę, że spośród mężczyzn gminy Magnuszew najwięcej ich było w grupach wieku 15–19, 10–14, 45–49 oraz 20–24 i 40–44 (ta sama liczebność), zaś kobiet w grupie 10–14 lat i znacznie już mniej w grupach 15–19, 5–9 oraz 20–24 i 45–49 (ta sama liczba). Widać więc, że występują różnice w kolejności liczebności mężczyzn i kobiet. Skoro z gminy Magnuszew odpływa ludność do innych obszarów kraju (ale także za granicę) to oznacza, że jej mieszkańcy ponoszą koszty związane z reprodukcją ludności to jest z wychowaniem i kształceniem dzieci.

Rys. 1. Piramida wieku ludności w 2002 r. (w % ogółu ludności) – Polska

Jeżeli porównamy strukturę wieku mieszkańców gminy Magnuszew z ludnością gminy Raszyn w podziale na 3 subpopulacje to okazuje się, że w omawianej gminie był wyższy odsetek dzieci i młodzieży oraz osób w wieku 65 lat, a mniejszy w wieku 20–64, charakteryzującym się najwyższą aktywnością ekonomiczną, co przedstawiają poniższe dane (w%):

Wiek	Magnuszew	Raszyn
0–24 lat	31,6	25,8
25–49 lat	52,1	62,3
50 lat i powyżej	16,3	11,9
Razem	100	100

Czyli struktura wieku mieszkańców gminy Magnuszew jest o wiele mniej korzystna z ekonomicznego, jak i demograficznego punktu widzenia.

Poziom wykształcenia

Jeżeli weźmiemy pod uwagę ludność gminy Magnuszew w wieku powyżej 20 lat to najwięcej jej mieszkańców charakteryzowało się wykształceniem podstawowym ukończonym (42%), zasadniczym zawodowym (30%). Wykształcenie średnie (łącznie z policealnym – 7osób) miało 18% a podstawowe nieukończone 7% i dotyczyło to osób prawie wyłącznie w wieku powyżej 64 lat. Wykształcenie wyższe posiadało 158 osób, czyli 3,5% mieszkańców powyżej 19 roku życia. Zatem na 1 tysięcy mieszkańców gminy przypadało zaledwie 24 osoby z wyższym wykształceniem, podczas gdy w Warszawie 209, w Radomiu 122, w gm. Raszyn 96, gm. Michałowice 196, gm. Kozienice (wieś) 28, w mieście Kozienice 102. Osoby z wyższym i średnim wykształceniem to głównie mieszkańcy poniżej 50 lat. I tak z ogółu osób w wieku 20–29 lat wykształcenie wyższe miało 4,2%, średnie i policealne 33,9% i odpowiednio w wieku:

	Wyższe	Średnie i policealne
30–39 lat	5,1%	21,6%
40–49 lat	4,1%	20,2%
50–59 lat	3,2%	11,3%
60–64 lat	3,9%	8,3%
65 lat i więcej	1,3%	4,9%

Z ogółu ludności z wyższym wykształceniem dominowały kobiety (62,6%), podobnie zresztą jak i z policealnym (80,5%) oraz średnim (56,3%).

Ludność zasiedziała i przybyła

Położenie gminy Magnuszew na peryferiach zanikającego oddziaływania aglomeracji warszawskiej wpływa na wysoką zasiedziałość jej mieszkańców. Świadczy o tym fakt, że aż 79,7% jej mieszkańców mieszka tu od urodzenia. Co prawda następują przemieszczenia ludności wewnątrz gminy w wyniku zawieranych związków małżeńskich, ale odbywa się to między wsiami na ogół sąsiadującymi ze sobą. Przykładowo w gminie Raszyn w wyniku dużego napływu ludność zasiedziała stanowiła 45,2%. Można więc stwierdzić, iż gmina Magnuszew jest mało atrakcyjna do stałego osiedlania się ludności, natomiast ze względu na piękno krajobrazu przy-

ciąga mieszkańców dużych miast jako miejsce rekreacji. Stąd powstało tu wiele domów letniskowych⁴, ale stałym miejscem zamieszkania właścicieli tych nieruchomości są duże miasta i nie zalicza się ich do mieszkańców gm. Magnuszew. Z ogółu ludności (1345 osób), która przybyła do gminy tylko 31,6% napłynęło w latach 1989–2002. Pozostała część przybyła w latach wcześniejszych. Jest sprawą oczywistą, że największym zasiedzeniem charakteryzują się dzieci do 14 lat (96%) i młodzież w wieku 15–19 lat (93%), a najmniejszym osoby w wieku 30–64 lat (około 70% stanowiła ludność zasiedziła), które jednak na teren gminy przybywały w różnych okresach.

Osoby niepełnosprawne (inwalidztwo)

Za osobę niepełnosprawną uważa się osobę, która posiada pewien uszczerbek zdrowia i odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego upoważniony⁵. Taka osoba zaliczana jest do niepełnosprawnych prawnie. Ponadto są osoby niepełnosprawne biologicznie, które nie mają co prawda odpowiedniego orzeczenia organów do tego upoważnionych, lecz odczuwają taki uszczerbek na zdrowiu, który nie pozwala im na wykonywanie podstawowych czynności, właściwych dla danego wieku (wykonywanie pracy, zabawa, nauka, samoobsługa).

W gminie Magnuszew osób niepełnosprawnych ogółem było 498 w tym prawnie 335 i biologicznie 163, czyli w odniesieniu do ogółu mieszkańców osób niepełnosprawnych było 7,5%, a więc znacznie mniej niż w Polsce (14,3%), w woj. mazowieckim (ogółem 11,3%) i na wsi tego województwa (12,0%).

Z ogółu osób niepełnosprawnych w omawianej gminie nieco więcej niż połowę (51,8%) stanowili mężczyźni, przy czym większość z nich była w wieku produkcyjnym (61,6%), podczas gdy z ogółu kobiet niepełnosprawnych aż 67,9% była w wieku poprodukcyjnym.

Osoby niepełnosprawne charakteryzują się niskim poziomem wykształcenia, wszak aż 58,2% ma wykształcenie podstawowe, a dalsze 16,3% podstawowe nieukończone. Z ogółu osób niepełnosprawnych

⁴ Por. W. Rakowski, *Urbanizacja wsi na obrzeżu aglomeracji warszawskiej (na przykładzie gminy Magnuszew)*, [w:] *Urbanizacja wsi na obrzeżach miejsko-wiejskich*, Konferencja naukowa, 19–20 stycznia 1995, praca zbiorowa pod redakcją Z.J. Kamińskiego, Politechnika Śląska w Gliwicach, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Katowice 1995.

⁵ Por. J. Borek, R. Grzywacz, W. Rakowski, *Działalność Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Radomiu w latach 2000–2004*, „Studia nad regionem radomskim” tom II, Radom – Żyrardów 2006.

aktywnych zawodowo było 100 (68 mężczyzn i 32 kobiety) w tym pracowało 94 (63 M i 31 K).

Aktywność ekonomiczna ludności

Z ogółu 6618 mieszkańców gminy pracujących było 3000 osób (czyli 45,3%), w tym 1700 mężczyzn i 1300 kobiet, czyli z ogółu mężczyzn pracowało 50,0%, a z ogółu kobiet 40,4%. Pracujących wyłącznie lub głównie w swoim gospodarstwie rolnym było 2048 osób, z tego 1100 mężczyzn i 948 kobiet. W podziale na gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych wyglądało to następująco:

	M	K	Razem
do 1 ha	20	22	42
1–5 ha	370	342	712
5–10 ha	470	394	864
10–15 ha	163	141	304
15 ha i więcej	59	49	108

Zatem podstawowa grupa pracujących w rolnictwie koncentruje się w gospodarstwach rolnych o powierzchni 1–10 ha.

Dane publikowane przez Wojewódzki Urząd Statystyczny nie pozwalają na głębszą analizę, aby odpowiedzieć na pytanie jaki jest wiek kobiet, a jaki mężczyzn pracujących w rolnictwie, handlu, administracji itd. i gdzie one pracują? Na przykład czy na terenie gminy Magnuszew, czy też w Kozienicach, Warce, Warszawie itd. W każdym razie z ogółu mężczyzn z wyższym wykształceniem, wynoszącym 59 osób pracowało 46 i odpowiednio kobiet z wyższym wykształceniem było 99, pracowało 85. Z 353 mężczyzn, posiadających wykształcenie policealne i średnie pracowało 79,3% i z 497 kobiet o takim poziomie wykształcenia pracowało 69,2%. Odpowiednio mężczyzn charakteryzujących się wykształceniem zasadniczym było 900, z tego pracowało 81,1% i kobiet z takim wykształceniem było 530, z tego 71,7% pracowało.

Osób o wykształceniu podstawowym ukończonym i nieukończonym było 1302 mężczyzn i 1369 kobiet, z tego pracowało odpowiednio 48,7% i 35,6%. Niski wskaźnik pracujących o tym poziomie wykształcenia osób wiąże się z tym, iż w grupie tej znajdują się także uczniowie w wieku 15 lat i więcej, których Główny Urząd Statystyczny zalicza do aktywnych ekonomicznie.

Spis powszechny zarejestrował także 284 bezrobotnych na terenie gminy, w tym 165 mężczyzn i 119 kobiet, chętnych do podjęcia pracy. Poziom wykształcenia bezrobotnych w podziale na płeć wyglądał następująco:

	M	K
wyższe	1	2
policealne i średnie	24	41
zasadnicze zawodowe	75	55
podstawowe ukończone i nieukończone	65	21

Zatem stopa bezrobocia w gminie Magnuszew wynosiła 8,6% czynnej zawodowo ludności i należała do najniższych w woj. mazowieckim i w Polsce. W sumie w gminie było więcej osób niepracujących (dzieci, emeryci, renciści, bezrobotni) niż pracujących. Na 100 osób pracujących przypadało więc prawie 121 niepracujących, natomiast w odniesieniu do 100 mieszkańców gminy liczba pracujących wynosiła 45, podczas gdy w Polsce 35, a średnio w woj. mazowieckim 38⁶. Tak więc w gminie Magnuszew obciążenie osób pracujących niepracującymi było stosunkowo niskie w porównaniu do obciążenia średnio krajowego. Jest to związane ze stosunkowo dużym zatrudnieniem mieszkańców gminy w rolnictwie, które ze względu na uprawy sadownicze, warzywnicze, uprawę truskawek wymaga większego zaangażowania zasobów pracy.

Źródła utrzymania ludności

W tej części opracowania pragnę odpowiedzieć na pytanie, z jakich głównych źródeł ludność czerpie dochody, aby zaspokajać swoje potrzeby. Głównymi źródłami utrzymania mieszkańców gminy jest praca, z której czerpało dochody 71,6% mieszkańców, następnie emerytura (19,8%) i niewielki odsetek z renty rolniczej i pozarolniczej (5,4%) oraz innych źródeł (4,2%). Biorąc za podstawę ogół ludności gminy za 100 to:

z pracy w gospodarstwie rolnym utrzymywało się	43,0%
z pracy najemnej	25,5%
z pracy pozarolniczej na rachunek własny	3,1%
z emerytur, rent i innych	28,4%

Zatem większość mieszkańców utrzymuje się ze źródeł pozarolniczych. W porównaniu jednak do ludności całego woj. mazowieckiego, w którym tylko 5% ludności utrzymywało się z rolnictwa, w gminie Magnu-

⁶ Por. B. Bujala, *Przestrzenne zróżnicowanie źródeł utrzymania ludności Polski w 2002 roku*, „Rocznik Żyrardowski” tom III, WSRL, Żyrardów 2005.

szew rolnictwo stanowiło ważne źródło utrzymania⁷. Z rolnictwa utrzymuje się nieco więcej mężczyzn niż kobiet (tab. 2), z pracy najemnej natomiast, podobnie zresztą jak z emerytury i renty, więcej utrzymuje się kobiet (co trzecia). Rolnictwo stanowi główne źródło utrzymania dla osób w wieku do 60 lat. Osiągnięcie tego wieku pozwala rolnikom na przejście na emeryturę rolniczą (KRUS), ale nie oznacza to, że osoby te przestają pracować w rolnictwie. Przepisując gospodarstwo rolne na swoje dzieci lub wnuki często nadal go użytkują, ale głównym dochodem pozostaje emerytura, ponieważ ceny na produkty rolnicze są niskie, a nakłady wysokie, stąd co trzeci mieszkańiec gm. Magnuszew w wieku 50–59 lat utrzymuje się z emerytury, renty, a w wieku 60 lat i więcej jest to główne źródło dochodów niemal wszystkich mieszkańców, oczywiście nie jedyne. Mieszkańcy mając zapewnioną emeryturę, dodatkowo zaopatrują się w żywność ze swojego gospodarstwa rolnego. W ten sposób mieszkańcy uniezależniają się od rynku lepiej zaspokoić swoje potrzeby.

Tabela 2. Odsetek ludności wg grup wieku utrzymującej się z poszczególnych źródeł w gminie Magnuszew (stan na 20 V 2002 r.)

Wiek osób	Z pracy			Z pozostałych źródeł (rent, emerytur)	Razem
	najemnej	we własnym gosp. rolnym	na rachunek własny		
0–14	34,7	55,1	3,6	6,6	100
15–19	26,7	59,1	5,1	9,1	100
20–29	43,1	40,0	3,3	13,2	100
30–39	27,0	61,1	4,2	7,7	100
40–49	29,5	59,7	1,2	9,6	100
50–59	15,5	48,9	1,8	33,8	100
60–64	1,8	10,5	0,9	86,8	100
65 i więcej	0,0	2,0	–	98,0	100
Mężczyźni	27,8	45,1	3,8	23,3	100
Kobiety	22,9	40,9	2,7	33,5	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Podstawowe informacje ze spisów powszechnych*. Gmina wiejska, Magnuszew, Urząd Statystyczny w Warszawie, 2003.

⁷ Por. B. Bujala, W. Rakowski, *Przestrzenne zróżnicowanie źródeł utrzymania ludności w województwie mazowieckim*, „Rocznik Żyrardowski” tom IV, WSRL, Żyrardów 2006.

Z pracy najemnej więcej niż z rolnictwa w swoim gospodarstwie rolnym utrzymuje się najwięcej mieszkańców w wieku 20–29 lat. (tab. 2). W pozostałych grupach wieku 0–19 i 30–59 lat więcej ludności utrzymywało się z rolnictwa niż z pracy najemnej, w tym część z pracy najemnej w rolnictwie poza swoim gospodarstwem rolnym.

Analizując główne źródła utrzymania ludności należy pamiętać, iż część mieszkańców ma własne źródło a część pozostaje na ich utrzymaniu. W przypadku gm. Magnuszew własne źródło utrzymania miało 62,4%, a pozostawało na utrzymaniu 37,6%. Odpowiednie dane dla gminy podmiejskiej Raszyn wynosiły 63,9% i 26,1%. Różnice między gminą Magnuszew i Raszyn są zatem w tym zakresie niewielkie.

W ramach utrzymujących się z pracy na własny rachunek w swoim gospodarstwie rolnym własne źródło utrzymania miało 53,9% osób, a było na ich utrzymaniu 44,1%. Z kolei z utrzymujących się z pracy najemnej własne źródło posiadało 51,1%, a pozostawało na ich utrzymaniu 48,9% osób. Spośród mieszkańców utrzymujących się z pozostałych źródeł tzw. niezarobkowych własne źródło utrzymania miało aż 87,3%, a na ich utrzymaniu pozostawało tylko 12,7%. Osoby posiadające emerytury, renty – jak to wskazywano wcześniej – liczą na ogół powyżej 65 lat, dlatego na ich utrzymaniu pozostaje niewiele dzieci w wieku 0–19 lat (55,7%), podczas gdy z posiadających własne źródło w swoim gospodarstwie rolnym z ogółu utrzymywanych aż 88,2% przypada na dzieci w wieku 0–19 lat. Na utrzymujących się z pracy najemnej, posiadających własne źródło utrzymania z ogółu utrzymywanych na dzieci w wieku 0–19 lat przypada 80,3%. Dlatego uważa się, że na obszarach wiejskich, gdzie ważnym źródłem utrzymania pozostaje rolnictwo, lepiej żyje się emerytom niż tym, którzy mają gospodarstwa rolne. Emeryci otrzymują każdego miesiąca dochody, a jednocześnie mają ograniczone wydatki, natomiast rolnicy mają każdego tygodnia wydatki zaś dochody otrzymują tylko od czasu do czasu. Stąd zachodzi konieczność podejmowania przez rolników dodatkowej pracy, z której dochody pozwalałyby lepiej zaspokajać potrzeby i poprawiać warunki życia. W takiej sytuacji są zwłaszcza rodziny rolnicze, posiadające więcej niż dwoje dzieci uczęszczające do szkoły. Dlatego coraz więcej wsi pełni funkcje mieszane rolniczo-mieszaniowe lub mieszkaniowe albo też produkcji świadczenia usług pozarolniczych. Stąd też przyszłość terenów rolniczych upatruje się w wielofunkcyjności⁸.

⁸ Por. M. Kłodziński, *Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, PAW, Warszawa 1999.

Ludność gminy Magnuszew związana z rolnictwem

W 2002 r. z ogółu mieszkańców gminy 5063 osoby były związane z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, w tym 2661 mężczyzn i 2402 kobiety. Przeto tylko 1555 mieszkańców (23,5%) nie było związanych z użytkowaniem gospodarstwa rolnego. Dane te świadczą o tym, że zdecydowana większość mieszkańców gminy bezpośrednio przez pracę, źródło utrzymania lub pośrednio poprzez wspólne zamieszkiwanie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego jest związana z rolnictwem, przy czym więcej mężczyzn niż kobiet. W tym samym gospodarstwie domowym część osób utrzymuje się z rolnictwa, zaś niektórzy członkowie rodziny mogą pracować poza rolnictwem a niektórzy utrzymywać się z emerytury lub renty. Są więc rodziny utrzymujące się tylko z rolnictwa lub spoza rolnictwa, ale są też takie rodziny, w których poszczególne osoby utrzymują się z różnych źródeł.

Przypatrzmy się zatem ile osób związanych było w 2002 r. z użytkownikiem gospodarstwa rolnego według grup obszarowych użytków rolnych jakie pozostawały w dyspozycji poszczególnych gospodarstw domowych:

do 1 ha	–	469 osób
1–2 ha	–	558 osób
2–5 ha	–	1283 osoby
5–10 ha	–	1892 osoby
10 ha i więcej	–	861 osób

Najwięcej osób z rolnictwem bezpośrednio lub pośrednio powiązanych pozostawało w gospodarstwach rolnych, których powierzchnia wynosiła od 5 do 10 ha. O takiej powierzchni było zresztą najwięcej gospodarstw rolnych bo 439 czyli 34,3% ogółu (1281). W następnej kolejności były osoby zamieszkałe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego o powierzchni 2–5 ha oraz powyżej 10 ha. Najmniej mieszkańców gminy mieszkało z użytkownikiem gospodarstw rolnych o powierzchni poniżej 2 ha. Daje się zauważyć pewną współzależność między wielkością obszaru gospodarstwa rolnego a liczbą osób, mieszkających w tym gospodarstwie. Mianowicie w gospodarstwach rolnych do 1 ha przeciętna liczba osób wynosiła 3,04, w gospodarstwach:

od 1–2 ha	odpowiednio	3,42
od 2–5 ha	–	3,67
od 5–10 ha	–	4,30

i w gospodarstwach powyżej 10 ha przeciętnie było 4,89 osób.

Tabela 3. Struktura wieku ludności zamieszkałej w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego według grup obszarowych użytków rolnych

Grupy wieku	Ogółem (5063)	Według powierzchni gospodarstwa rolnego (w ha)				
		do 1 (469)	1–2 (558)	2–5 (1283)	5–10 (1892)	10 ha i więcej (861)
0–14	23,9	21,7	25,4	22,9	24,8	23,2
15–19	10,6	7,2	9,7	8,7	11,4	13,9
20–29	13,1	12,2	10,8	15,5	12,3	13,6
30–39	13,2	12,8	14,3	15,5	12,9	10,1
40–49	16,1	11,1	20,1	16,1	15,6	17,4
50–59	9,2	8,3	8,8	8,8	9,3	10,2
60–64	3,0	6,0	2,5	3,1	3,1	1,6
65 i więcej	10,9	20,7	8,4	9,4	10,6	10,0
Razem	100	100	100	100	100	100

Analizując strukturę wieku ludności w podziale na subpopulacje, zawierające po 20 roczników powiązanych z rolnictwem ze względu na źródło utrzymania lub wspólne zamieszkanie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, można dostrzec, że najwięcej było dzieci i młodzieży do 19 lat (34,5%). W gospodarstwach o najmniejszej powierzchni użytków rolnych drugą liczną subpopulacją, mieszkającą wspólnie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego były osoby liczące powyżej 60 lat. W pozostałych grupach obszarowych były to osoby w wieku 20–39 (gospodarstwa 2–5 ha) lub w wieku 40–49 lat (tab. 3). Należy jednak zauważyć, że udział dzieci i młodzieży do 19 lat wśród ogółu ludności w danej grupie obszarowej był najwyższy w gospodarstwach o większej powierzchni, czyli w gospodarstwach, utrzymujących się głównie z rolnictwa. Właśnie rodziny rolnicze charakteryzują się wyższym przyrostem naturalnym niż nierolnicze lub o mieszanych źródłach dochodu. Zatem przypadek ludności gminy Magnuszew potwierdza ogólną prawidłowość występującą w Polsce.

Ludność nie związana z rolnictwem

Jak już nadmieniano, wśród ogółu mieszkańców gminy, 1555 osób pośrednio lub bezpośrednio związanych z rolnictwem, nie było źródłem utrzymania, przy czym więcej kobiet niż mężczyzn. Podczas gdy wśród ludności związanej z rolnictwem było więcej mężczyzn niż kobiet (tab. 4).

Tabela 4. Struktura wieku ludności nie związanej z rolnictwem w 2002 r. na tle ogółu mieszkańców

Grupy wieku	Ludność ogółem	W tym:		w % 4 : 2
		związana z rolnictwem	nie związana z rolnictwem	
1	2	3	4	5
0–14	1489	1208	281	18,9
15–19	604	535	69	11,4
20–29	887	665	222	25,0
30–39	790	670	120	15,2
40–49	972	817	155	15,9
50–59	568	465	103	15,4
60–64	228	154	74	32,5
65 i więcej	1080	549	531	49,2
Razem	6618	5063	1555	23,5
Mężczyźni	3389	2661	738	21,7
Kobiety	3219	2402	817	25,4

Z ogółu mieszkańców nie związanych z rolnictwem nieco więcej niż co trzecia osoba liczyła 65 lat i więcej, a prawie co czwarta nie przekraczała 19 lat. Z ogółu ludności gminy poszczególnych grup największy odsetek ich mieszkańców nie był związany z rolnictwem w wieku 65 lat i więcej (prawie połowa) oraz w wieku 60–64 (prawie co trzecia osoba), a także w wieku 20–29 lat (co czwarta). W pozostałych grupach wieku nie związanych z rolnictwem było poniżej 20% (tab. 4). Zatem struktura zarówno płci, jak i wieku ludności nie związanej z rolnictwem różniła się znacznie od ludności związanej z rolnictwem. Ludność nie związana z użytkowaniem gospodarstwa rolnego wchodziła w skład 731 gospodarstw domowych z tego 315 (43,1%) składało się tylko z jednej osoby, 213 z dwóch osób (29,1%), 83 z trzech (11,4%), 68 z czterech (9,3%) i 52 z 5 i więcej (7,1%). Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym wieloosobowym wynosiła 2,97, podczas gdy w gospodarstwach domowych użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych wynosiła 4,32.

Należy jeszcze dodać, iż z ogółu gospodarstw rolnych w gminie wynoszących 1535 prowadziło wyłącznie działalność pozarolniczą 26 gospodarstw, prowadziło działalność rolniczą i pozarolniczą 133, nie prowadziło działalności rolniczej i pozarolniczej 169 właścicieli gospodarstw rolnych a 1207 gospodarstw prowadziło wyłącznie działalność rolniczą. Dane te świadczą o tym, że można być właścicielem gospodarstwa rolnego, ale

nie prowadzi działalności rolniczej. Gospodarstwo rolne może być wdzierżawione lub też wykorzystywane do celów wypoczynkowych, turystycznych lub do innej działalności. Z ogółu 159 gospodarstw rolnych, które zajmowały się działalnością pozarolniczą 46 specjalizowało się w handlu, 18 trudniło się przetwórstwem przemysłowym, 18 transportem i magazynowaniem, 12 budownictwem.

Tereny wiejskie ze względu na niższe podatki od nieruchomości i tańszą siłę roboczą stają się coraz częściej miejscem lokalizacji firm, z których część korzysta także z miejscowej bazy surowcowej, gdzie dostawcą jest rolnictwo lub leśnictwo. Niższe koszty dostaw surowca, płac, podatków powodują, że takie firmy mogą mieć przewagę konkurencyjną na regionalnym, ale także krajowym i międzynarodowym rynku zbytu, zwłaszcza jeżeli takie produkty charakteryzują się wysoką jakością. Na terenie gminy Magnuszew istnieją dwie firmy, produkujące przetwory warzywno-owocowe, które właśnie wykorzystują te czynniki (surowce, tanią siłę roboczą, niskie podatki).

Zakończenie

Spółeczeństwo gminy Magnuszew różni się znacznie od przeciętnego społeczeństwa kraju, w tym także od społeczeństwa gmin podmiejskich pod względem płci, wieku, stanu cywilnego, wykształcenia, aktywności ekonomicznej, źródeł utrzymania, zasiedziałości. Różnice te spowodowane są położeniem gminy w systemie osadniczym kraju. Z tym wiąże się w dużej mierze funkcja gospodarcza gminy (charakter rolniczo-rekreacyjny) i stosunkowo niska atrakcyjność osiedleńcza na stałe zamieszkanie. Charakter rolniczy gminy powoduje uruchomienie silnych bodźców, wypychających młode osoby na inne tereny, oferujące bardziej atrakcyjną pracę i wyższe dochody. Stąd też gmina charakteryzuje się ujemnym saldem migracji ludności, zwłaszcza osób młodych, szczególnie kobiet, co powoduje przyspieszony proces starzenia się mieszkańców gminy i zachwianie równowagi w strukturze płci, powodującej znaczną przewagę mężczyzn w wieku do 54 lat i duży niedobór kobiet w wieku 15–54 lat.

W porównaniu do ogółu ludności Polski w gminie Magnuszew w 2002 r. było więcej dzieci i młodzieży bo 31,6%, a w Polsce 26,2% oraz osób w wieku 65 lat i więcej, mianowicie w gminie 16,3%, a w Polsce 12,8%. Dane te oznaczają, że mieszkańcy gminy ponoszą wyższe koszty związane z wychowaniem i nauką dzieci, z których znaczna część odpływa na inne obszary kraju. Z kolei wyższy odsetek osób w wieku 65 lat i więcej nakłada na samorząd gminy dodatkowe zadania związane z opieką lekarską i pomocą społeczną.

The Community of the Municipality MAGNUSZEW

Summary

Magnuszew is situated 60 kilometres (ca. 38 miles) from Warsaw. Located in the bifurcation of the Vistula and the Pilica Rivers, the municipality is an area that shows the vanishing of the towns influence upon the shaping of the community. However, it is also an area where a number of Warsaw-based individuals owns holiday houses and cottages.

The key source of information used to make the profile of the community comes from the National Census of 2002. That year the population of the community stood at 6618 citizens; there was a narrow majority of men, which is typical of the municipalities where agriculture is the key employer. The said majority was recorded in the 0-59 age group, while on average, in other parts of the country, such majority is observed in the 0-54 age group. However, in rural municipalities around Warsaw the majority of women over men is recorded even in the group of +25s. Compared to another municipality, Raszyn, the Magnuszew municipality boasts more children and young people between 0- to 24, as well as over 49s. 80% of its inhabitants have lived here since they were born, whereas the proportion for the Raszyn municipality stands at only 45%. The inhabitants of Magnuszew are not well educated. Out of the +20-year-olds only some 3.5% had higher education, 18% completed secondary schools, and some 30% finished vocational schools or courses.

Only 45.3% of the total population had employment, the figure for women being 40.4% of the female population. The ratio of the employed per 100 inhabitants shows that some 68% were employed, solely or mainly, in their own farms. The above figures clearly prove the agricultural character of the municipality. It must be pointed out that only 43% of the population lived on farming, while some 28.4% lived solely on pensions and disability checks. Farming is the key source of support for people up to 60 years of age, but a third out of 50- 59-year-olds also received pension or disability checks. As many as 76.5% of the population lived with the owner/main user of a farm, most of them located on 5-10 hectare arable land plots, and the average household size was 3.30 persons. In comparison smaller farms, between 1-2 hectares of arable land have households of 3.42 persons. The proportion of those not related to farming stood at 23.5%. However, of the total number of +65-year-olds some 49.2% were not linked to farming; in the 60-64 age group the proportion was 32.5%, and in the 20-28 age group it was 25.0%.

It can thus be concluded that the community of Magnuszew differs considerably not only from a rural municipality situated close to a major town, but also from other patterns throughout Poland. For example, the children and teenagers in the 0–19 age group constituted 31.6% of the population in Magnuszew, while the average for Poland is 26.6%. The proportion of +65-year-olds was 16.3% in Magnuszew compared to 12.8% national average. Therefore the inhabitants of Magnuszew are forced to incur higher cost of education of their children, a considerable proportion of whom migrates to other, more attractive locations for settlement.